

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Kabelschakt i stenåldersmiljö

Råssla/Uttersberg - Orrekulla
Krokeks socken
Norrköpings kommun
Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

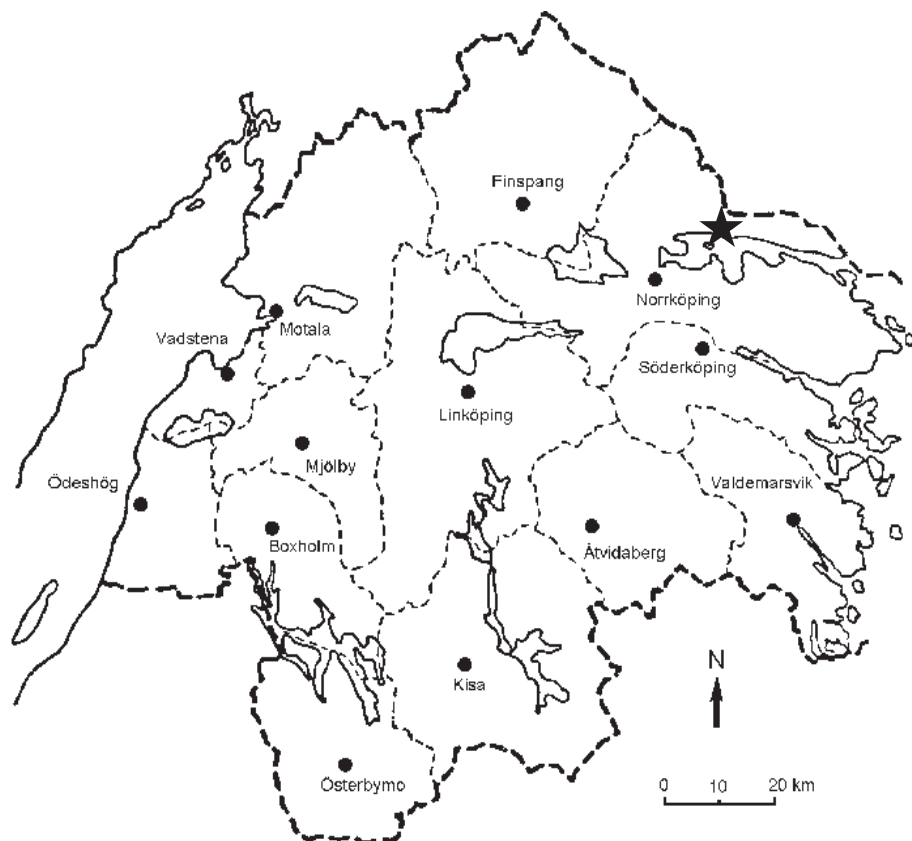
Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Kabelschakt i stenåldersmiljö

Råssla/Uttersberg - Orrekulla
Krokeks socken
Norrköpings kommun
Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt 2002

Rapport 91:2002

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M

Tekniska uppgifter

Område	Råssla – Uttersberg – Orrekulla
Socken	Krokek
Kommun	Norrköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	Invid RAÄ 12 och 32
Ekonomiska kartans blad	096 06 (9G 0g Kolmården) 096 16 (9G 1g Strömsfors)
Koordinater	X6504950-6505850, Y1533000-1534050
Koordinatsystem	Rikets
Höjdsystem	Rikets
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Länsstyrelsens beslut	Muntligt 2002-09-30
Länsstyrelsens handläggare	Bror-Tommy Sturk
Länsstyrelsens dnr	431-11373-02
Länsmuseets dnr	430/02
Länsmuseets kontonummer	6766
Uppdragsgivare	Sydkraft Östnät AB
Kostnadsansvarig	Sydkraft Östnät AB
Projektledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	Mats Engberg, Vånga Entreprenad
Fältarbetstid	2002-08-16--10-07
Total projekttid	18 timmar
Totalt utreddes	ca 1300 m
Varav i form av sökschakt	ca 30 löpmeter
Fynd	Nej
Foto filmnr	Nej
Analyser	Nej

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Rapport 91:2002	© Östergötlands länsmuseum
Grafik	-
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Tryck-	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 14 05 62
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

Kabelschakt i stenåldersmiljö

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Råssla/Uttersberg - Orrekulla

Krokeks socken

Norrköpings kommun

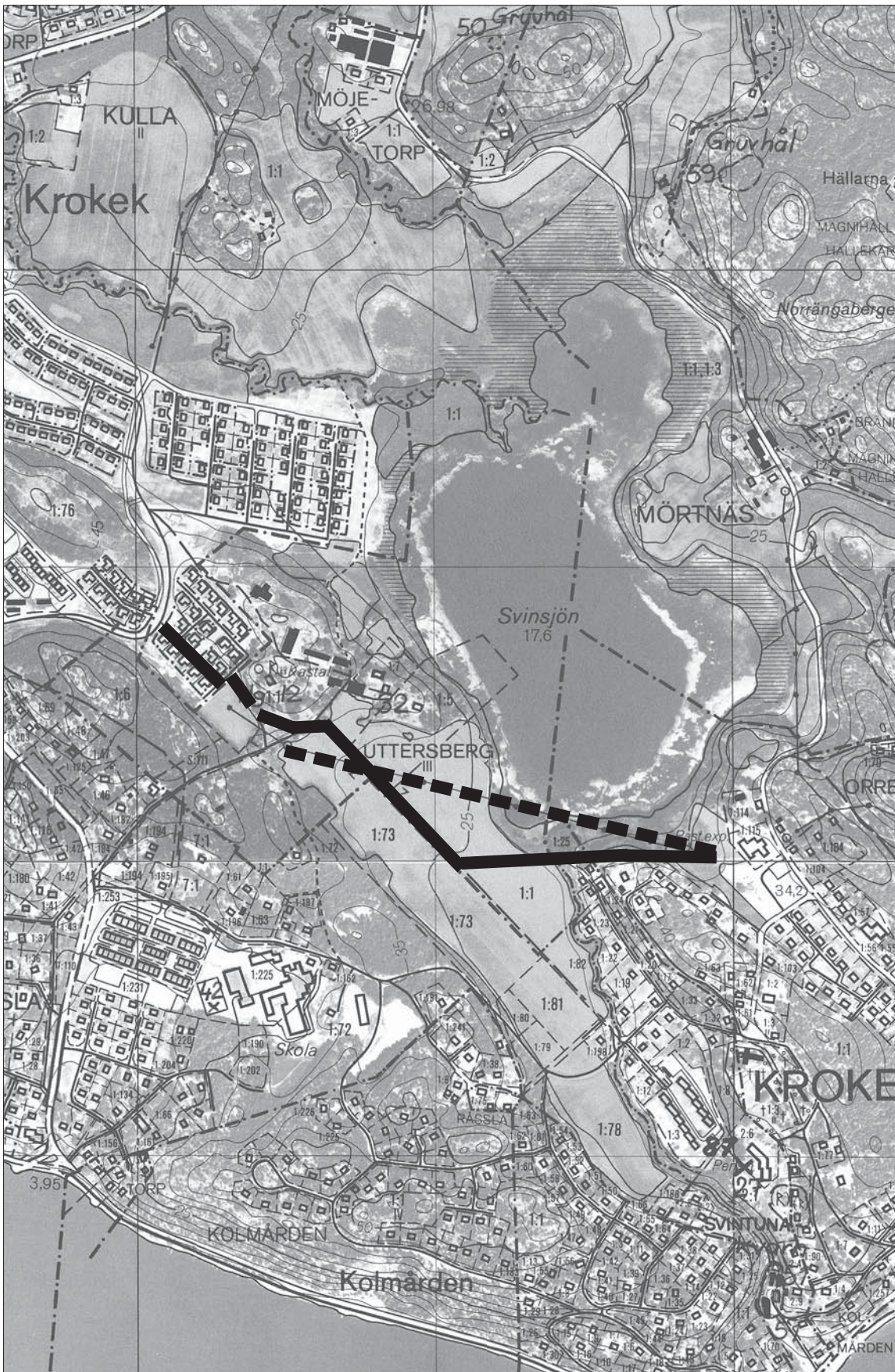
Östergötlands län

Sammanfattning

Med anledning av schaktning för jordkabel samt rasering av stolplinjer mellan Råssla/Uttersberg och Orrekulla, söder om Svinsjön i Krokek, utfördes en arkeologisk utredning. Sträckan inventerades och sökschakt öppnades med grävmaskin på platser som bedömdes som lämpliga lägen för fornlämningar, bl a i anslutning till en naturlig terrass öster om vattendraget från Svinsjön till Bråviken.

Inga spår av fast fornlämning påträffades varför ledningsdragningen kunde genomföras som planerat. Strax norr om schaktsträckningen, vid Orrekulla, finns ett potentiellt läge för fast fornlämning i form av boplats utan synliga anläggningar över mark. Denna påverkades dock inte av ledningsdragningen.

Ann-Charlott Feldt
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 096 06 (9G 0g Kolmården) och 096 16 (9G 1g Strömsfors) med undersökningsområdet markerat. Kabelschaktet markeras med heldragen linje och raseringslinjen med streckad linje.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde under perioden 2002-08-16--10-07 en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 mellan Råssla/Uttersberg och Orrekulla, söder om Svinsjön i Krokeks socken. Det aktuella arbetet föranleddes av nyschaktning för el. Befintliga luftledningar ska raseras på en ca 850 m lång sträcka. Dessutom ska schaktning för jordkabel ske på sammanlagt en ca 1300 m lång sträcka. Schaktsträckningen omfattar både vägområden och åker-/betesmark.

Arbetet utfördes efter muntligt beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län (Sturk 2002-09-26). Uppdragsgivare var Sydkraft Östnät AB, vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ledningsdragningen projekterades av Sycon Tellus Ekoteknik AB. Ansvarig för utredningen och rapportarbetet var undertecknad. En muntlig information lämnades till exploatörens representanter på plats direkt efter avslutad sökschaktgrävning.

Områdesbeskrivning

Den planerade schaktsträckningen sträckte sig från ett villaområde strax väster om Uttersbergs gård, åt sydost ner till en punkt söder om Svinsjön där det vek av åt öster och fortsatte fram till Orrekulla. Stora delar av sträckan gick i åkermark som nu nyttjas till bete och grönområde. Ett mindre parti passerade genom en lövskogsdunge. Längst i nordväst gick schaktet i gatumark inne i ovan nämnda villaområde och på Uttersbergs ägor följde det på en del av sträckan en befintlig brukningsväg. Mellan Orrekulla och Uttersberg passerade schaktet över en bäck som rinner från Svinsjön ut till Bråviken.

Krokek ligger i ett område med ett stort antal boplatzlämningar som kan dateras till stenålderns olika perioder. I lägen på nivåer mellan 45 och 50 m ö h finns lokaler med fynd av kvartsavslag och trindyxor som hänför dem till mesolitisk tid. Längre ner i terrängen på 25-35 m ö h finns neolitiska boplatser med gropkeramik.

Den aktuella sträckan är belägen mellan 15-35 m ö h. Boplatser kopplade till perioderna Fagervik I-V återfinns på nivåer mellan 23 och 30 m ö h. Den stora välkända boplatser vid Fagervik (RAÄ 23) som undersöktes av Bagge 1935-1936 (Bagge 1937) är belägen ca 1,5 km sydost om den planerade schaktsträckningen.

Mot slutet av stenåldern låg havsytan ca 25 m över dagens nivå. Vid denna tid fanns ett smalt sund som klöv området där det nuvarande Krokek är beläget i en östlig och en västlig del och som ledde in till en havsvik. Svinsjön utgör den sista resten efter denna havsvik. På båda sidor om havsviken passerade det planerade schaktet områden som bedömdes som potentiella boplatzlägen.

Omkring 500-700 m söder om den planerade schaktsträckningen finns två stenåldersboplatser, RAÄ 27 och RAÄ 87. Dessa låg båda på det dåtida sundets östra sida. På den förstnämnda har bl a fynd av keramik och yxor tillvaratagits. Keramikskärvorna har ornamentik av gropar och fiskbensmönster. Utifrån fyndmaterialet har boplatserna daterats till Säter II (Engström & Thomasson 1932). Stenåldersboplatserna RAÄ 27 och RAÄ 87 undersöktes 1994 och daterades då till Fagervik III. Vid undersökningen påträffades bl a en hyddlämning (Larsson 1995).

Ytterligare boplatserundersökningar har gjorts i närområdet. Mesolitiska lämningar har undersökts vid Gullvagnen, drygt 5 km norr om utredningsområdet (Färjare 1999). I anslutning till den kända Fagerviks boplatserna (RAÄ 23) påträffades 1994 ett kraftigt kulturlager samt fynd av keramik och kvarts (Larsson 1994). Vid Majstorp, ca 2 km norr om utredningsområdet, påträffades utkanterna av en mesolitisk boplatser (Olsson 1993).

Förutom de ovan nämnda boplatserna och de potentiella boplatserna finns flera kända fornlämningar i närområdet. Vid Uttersberg i den västra delen av schaktsträckningen passerar RAÄ 12, ruinen av en kastal. Kastalen i Uttersberg utgörs av ett litet rundtorn och kan sannolikt dateras till högmedeltid. Tornet skiljer sig från de övriga runda kustkastalerna både när det gäller läge och storlek. Dess funktion är inte klarlagd men en tanke är att tornet haft samband med den medeltida eriksgatan (Lovén 1996). Tornet ligger sannolikt i anslutning till det nu försvunna Svintuna dit kungen skulle följas av sörmlänningarna och där östgötarna skulle möta upp.

Strax öster om kastalen finns RAÄ 32 som utgörs av byggnader från 1700-talet på den nuvarande gården Uttersberg samt en malsten. Mellan 800 och 1200 m från den aktuella schaktsträckningen finns ett stort antal kända fornlämningar. Dessa utgörs av flera gravfält, husgrundsterrasser, en skålgropslokal, stensträngar, en kolbotten och fyndplats för en sten- yxa. Under stenåldern var åkermarken i Pjältåns dalgång en vik som från Bråviken sträckte sig kilometervis norrut in i landet. På båda sidor om denna forntida vik finns lämningar efter stenåldersboplatser.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa huruvida fast fornlämning skulle komma att beröras av det planerade arbetsföretaget. Om fast fornlämning påträffades skulle man vid utredningen även se på möjligheterna att justera ledningssträckningen så att fornlämningarna inte kom till skada.

Fast fornlämning som påträffades vid utredningen skulle dokumenteras avseende art och omfattning samt om möjligt dateras. Utredningens resultat skulle kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska utredningen utfördes innan exploateringen inleddes. Den bestod av en kart- och arkivgenomgång, fältinventering och grävning av söschakt. Söschakten togs upp med maskin längs utvalda delar av schaktsträckningen, på platser som utifrån inventeringen bedömdes som potentiella lägen för dolda lagskyddade lämningar. Sammanlagt öppnades 7 söschakt. Dessa var ca 3-6 m långa, ca 0,9 m breda och grävdes ner i orörd mark på 0,2-0,5 m.

Resultat och tolkning

Uttersberg och Råssla förekommer i de medeltida dokumenten redan på 1300-talet. Uttersberg omnämns 1399 som ”twa gardha som heta bærg”. I samma dokument omnämns Råssla som ”rydzla en gardh”. Orrekulla uppträder först 1543 i de skriftliga källorna då det upptas som häradstorp i jordeboken (Franzén 1991). På en arealavmätning från 1710 omnämns det som ”Orrekulla komministerboställe”. Samma beteckning finns ännu på häradskartan över Lösings härad från 1868.

Vid inventeringen påträffades två områden som bedömdes som lämpliga lägen för boplatser utan några synliga anläggningar ovan mark. Båda områdena låg strax över 25-meterskurvan i topografiskt lämpliga lägen. Längs övriga delar av sträckningen gjordes bedömningen att schaktningen och raseringen kunde ske utan ytterligare arkeologiska insatser. Kastalen och den medeltida gårdstomten vid Uttersberg kom inte att beröras av arbetet.

Utifrån resultatet av inventeringen och kartstudierna valdes de två potentiella boplatslägena ut för söschaktsgrävning. På läget väster om det forna sundet visade sig marken bestå av en styv lera utan några spår av fast fornlämning. Sannolikt låg detta område för lågt i terrängen och var vattentäckt ännu i slutet av stenåldern. Högre upp följde schaktet en brukningsväg med diken på båda sidor.

Öster om det forna sundet finns en liten träd- och buskbeväxt bäckravin som en gång har lett ner mot vattnet. Det aktuella schaktet löpte parallellt med ravinen på dess södra sida. På båda sidor om ravinen finns naturliga terrasser. Dessa är dock tydligast på den norra. I söschakten söder om ravinen påträffades enstaka mörkfärgningar som sannolikt var naturligt bildade genom rännilar av vatten. Jordarten utgjordes av sand. Det är mycket troligt att boplatslämningar kan återfinnas i närområdet även om inga spår upptäcktes i söschakten.

Figur 3. Utsnitt ur Ekonomiska kartan med nivåkurvan för 25 m ö h inlagd tillsammans med läget för den potentiella boplatsen

Referenser

Franzén Gösta 1991 Bebyggelsenamnen i Lösings härad. Ortnamnen i Östergötlands län 15. Uppsala

Larsson M 2001 Människors platser – tre stenåldersundersökningar. Hemmet trakten världen. Östergötland 2001. Linköping

Lantmäteriet i Linköping. Krokeks socken. Akt 17 Orrekulla. Arealavmätning 1710

Med anledning av schaktning för jordkabel samt rasering av stolplinjer mellan Råssla/Uttersberg och Orrekulla, söder om Svinsjön i Krokek, utfördes en arkeologisk utredning. Sträckan inventerades och sökschakt öppnades med grävmaskin på platser som bedömdes som lämpliga lägen för fornlämningar, bl a i anslutning till en naturlig terrass öster om vattendraget från Svinsjön till Bråviken.

Inga spår av fast fornlämning påträffades varför ledningsdragningen kunde genomföras som planerat. Strax norr om schaktsträckningen, vid Orrekulla, finns ett potentiellt läge för fast fornlämning i form av boplats utan synliga anläggningar över mark. Denna påverkades dock inte av ledningsdragningen.